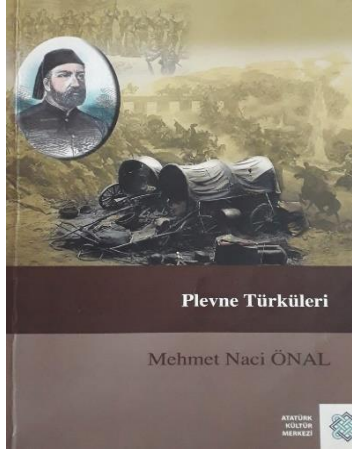

Mehmet Naci Önal, *Plevne Türküleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları 84, Ankara 2011, 191 s. (Harita, gravür ve notalı)

Elif Sena AVLAR¹

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi :09.09.2021
Kabul Tarihi :13.12.2021
Yayın Tarihi :25.12.2021

Türküler, halkın belleğini zinde tutmaya yarayan, kimi zaman yazılı belgelerde yer almayan bilgilere ulaşan, sosyal ve siyasi tarihi içinde barındıran sözlü kültürün en önemli örneklerinden biridir. Bilhassa, toplumun edebî ürünlerinin sazlı ve sözlü biçimde icra edilmesi olay ve kahramanların sürekli olarak halkın ortak hafızasında yaşatılmasına imkân sağlar.

İlk olarak Balkan coğrafyasında yaşayan Türk halkını ve Türk askerlerini, ardından ise tüm Osmanlı'yı tesiri altına alan Plevne muharebeleri sırasında da kahramanlık türküleri icra edilmiştir. Bu türküler, Önal'ın *Plevne Türküleri* isimli edebiyat ve tarih bağlamında hazırlanan araştırma-inceleme çalışmasında bir araya getirilerek toplumun bu savaşlar boyunca yaşadıklarının tekrar gün yüzüne çıkarılmasına vesile olmuştur. Plevne marşına, destanlarına ve türkülerine yer verilmesi açısından güfte üzerine yazılmış olan bu kitabın ana metni içerisinde, herhangi bir nota bilgisi yer almamaktadır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi olan Önal'ın farklı coğrafyalarda söylenen Plevne türkülerinin derlemesini yapmış olduğu *Plevne*

¹ <https://orcid.org/https://orcid.org/0000-0002-1983-3323>, sena.avlar@gmail.com.

Türküleri isimli kitabı, 2011 yılında Atatürk Kültür Merkezi Yayınları arasından çıkmıştır.

Önal tarafından kaleme alınan bu eser, 93 Harbi'nin batı kanadında gerçekleşen muharebe esnasında, halk ve askerlerin seferberliğini, düşmanın amacını, padişahın ve paşaların halk nezdinden nasıl görüldüğünü ve en önemlisi savaşın hangi safhalardan geçtiğini türkülerin üzerinden açıklaması bakımından oldukça önemli bir çalışmadır.

Eser, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Yazar, kitabın önsözünde Plevne türkülerinin Rumeli coğrafyasında yaşayan Müslüman halk, o toprakları müdafaa eden askerler ve Plevne Muharebeleri hakkında önemli bilgiler içerdiğini bildirmektedir. Bu hususta çok sayıda türkünün bulunduğunu ve bunların çıkış ve yayılış nedenlerini de çalışmasında ele alacağını belirtmiştir (s. XI-XV). Kitabın giriş kısmında türküleri terminoloji bağlamında açıklamış, konularına ve ortamına göre tasnifini yapmış, ardından ise Gazi Osman Paşa ve Plevne Harbi hakkında malumat vermiştir (s. 1-22).

Birinci bölümde türkülerin söylendiği coğrafyalar liste halinde verilmiştir.

A. Balkanlar	20 türkü
B. Kırım/Ukrayna	4 türkü
C. Kerkük	2 türkü
Ç. Kazakistan	1 türkü
D. Türkiye	24 türkü

Bu hususta farklı coğrafyalarda söylenen toplam 51 adet Plevne türküsünün bulunduğu görülmektedir. Kitapta bu türkülerin kaynakları (ortaya çıkışı), savaş hakkında söylenmiş destanlar ve bestelenmiş marşların olduğu bilgileri de mevcuttur (s. 23-28). Önal, kitabında Plevne hakkında söylenmiş dört destana yer vermiştir. Birinci destan "Nüvvab Kütüphanesi"nde yer alan destandır. İkincisi "Destan-ı Gazi Osman Paşa", üçüncüsü ise "Plevne Destanı" adıyla anılır. Dördüncü destan da 19. yy aşıklarından Ahmet'e aittir (s. 29).

Önal, Plevne gazilerinin kendi memleketlerine taşıdıkları bu türkülerin dilden dile dolaştığını, daha sonra da en fazla tekrar eden dörtlüklerden ilk kez Mızıka-i Hümayûn bando şeflerinden Miralay M. Ali Bey (1825-1895) tarafından bir marş olarak bestelendiğini nakletmektedir. Bu konuda özellikle, türkünün bestelenmesinin geniş coğrafyalara yayılmasında önemli bir merhale olduğu ifade edilmelidir. Önal bu kısımda Plevne marşlarının güftelerinin değişik kaynaklarda, farklı dörtlükler şeklinde verildiği bir çizelge dahi hazırlamıştır (s. 29-30).

Yazar ikinci bölümde "*Karadeniz Akşam Diyor, Osman Paşa, Osman Paşa Destanı, Tuna Nehri, Plevne Türküsü, Moskof, Tuna, Tuna Marşı, Muhtar Paşa Çıkmış Gars'ın Yoluna, Plevne ve İstanbul'un Anımları*" gibi isimlerle anılan Plevne türküleri ve destanlarını hece ölçülerine göre ayırmıştır. Bu minvalde 3 adet 11 heceli, 39 adet 8 heceli ve 2 adet de 11 ve 8 heceli

bentlerden oluşan türkülerin olduğu görülmektedir. Toplam 5 adet hece ve dizelerinde kararlılık göstermeyen Plevne türkülerinin bulunduğu da mevcut bilgiler arasındadır (s. 33-80).

Üçüncü bölümde, “Plevne Türkülerinin Bentlerinin¹ ve Dizelerinin Karşılaştırılması” başlığı altında bentler, sayıları az olandan çok olana doğru sıralanmıştır. Aralarında “-mam dedi/diyor/diy”, “-ar gitti/gider/gide”, “-ır mı”, “a”, “top patladı”, “yaktı beni cayır”, “satıldı”, “can veriyor”, “yetiş Süleyman Paşa kolu”, “kadı”, “-uldu”, “-ları”, “derler”, “-mez oldu”, “-leri”, “Moskof ile ne laflaştı”, “top birden atılır”, redif ve kavuştakları esas alınarak karşılaştırma yapılmıştır. (s. 81-117) En sonunda ise birer bentten oluşan türkülere ve ardından sekiz heceli bentlerin karşılaştırılmasının dizimine yer verilmiştir (s. 118-122).

Aman padişahım izin ver bize Balkanları tez aşmalı

İzin vermezseniz atın denize Kafkasya'ya ulaşmalı

Tutalım Moskof'u verelim size Zafer için gece gündüz

Rabbimize yalvarmalı

Örnekte görüldüğü gibi bu bölümde türküler, 11 heceli ve üç dizeden oluşan ya da 8 heceli ve dört dizeden oluşan halleriyle edebî açıdan ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde “Plevne Savaşı Tarihi ile Plevne Türkülerinin Karşılaştırılması” başlığı altında savaş öncesini, savaş anını, Plevne'den çıkışı ve savaş sonrasını anlatan bentler kronolojik sırayla ele alınarak türkülerin bu tarihi olaylarla arasındaki bağı incelenmiştir. Kitapta savaş öncesini anlatan 4, savaş anına dair 17, çıkış öncesi için 9, çıkış hakkında 7 ve savaş sonrasına ait 5 bent bulunmaktadır. Farklı coğrafyalarda benzer şekilde dile getirilen türküler kapsamında geçen kavramlar incelenerek bunların hem edebî hem de tarihî boyutta neyi ifade ettiği üzerine açıklamalar yapılmıştır. Buradaki tarihî olaylar ele alınırken savaş kahramanlarının anlatılarına da yer verilmiş; hem Talat Bey gibi Türk askerlerinin, hem de düşman cephesindeki subayların kaleme aldığı hatıralarından istifade edilmiştir (s. 127-171).

Eserin sonuç kısmında Önal, giriş kısmı ve tarih bölümünde ele alınan kronolojik bilgileri özetlemiştir. Tarihin edebiyatla ve türküyle örtüşüp örtüşmediğini araştırdığı bu çalışmada, türkülerin tarihî bilgileri tamamladığı sonucuna ulaşmıştır. Tarih öğretiminde kahramanlık türkülerinden yararlanılabileceğini ifade ederek, bu türkülerden edebiyatçıların, senaristlerin, çeşitli dallardaki sanatçıların ve eğitimcilerin kendileri için pek çok malzeme bulabileceklerini belirtmiştir. Ek olarak Plevne sonrasında Çanakkale ve Yemen türkülerinin de bu şekilde ele alınabileceğini söyleyip yeni araştırmalar için de yol göstermiştir (s. 173-175). Kitabın disiplinler arası çalışmalara örnek teşkil ettiği gibi, sahasında büyük bir boşluğu doldurduğu da görülecektir.

¹ Dize sayısı belli olmamakla birlikte şiiri meydana getiren bölüm.

Oldukça zengin bir kaynakçanın bulunduğu kitabın sonundaki ekler kısmında ise, Genel Kurmay Başkanlığı'ndan alınan iki adet Plevne Savaşı haritası ile Plevne türkülerinin söylendiği coğrafyanın haritasına, savaşla ilgili iki gravür ve birisi Osmanlı Türkçesi olmak üzere 3 adet de marş ve türkü notasına yer verilmiştir.

EKLER

Plevne Gravürleri

Şekil 1: Plevne Savaşı: Osmanlı askerlerinin yanı sıra Müslüman halkın da savaşa katıldığını gösteren bir sahne. (Ryan 2005:120):

Şekil 2: İkinci Plevne Savaşı'nda kasaba çevresinde çarpışmalar. (Ryan 2005:137)

Plevne Marşı

Beste : Mehmet Ali bey

Con tristezza

ENSTRÜMAN

8

TU_ NA NEH_Rİ AK_ MAM Dİ_ YOR ET_ RA_ FI_ MI YIK_ MAM Dİ_ YOR

SA_ NI BÜ_ YÜK OS_ MAN PA_ SA Pİ_ LEV_ NE_ DEN ÇIK_ MAM Dİ_ YOR.

Tuna Nehri akmam diyor
Etrafımı yıkmam diyor
Şanı büyük Osman Paşa
Pilevne'den çıkmam diyor
Olur mu böyle olur mu
Evlât babayı vurur mu
Sizi millet hainleri
Bu dünya size kalır mı
Kılıcımı vurdum taşa
Taş yarıldı baştan başa
Nanı büyük Osman Paşa
Askerinle binler yaşa

Plevne Marşlarının Notaları

"Gazi Osman Paşa Türküsü"

TU_ NA NEH_ Rİ AK_ MAM DI_ YOR ET_ RA_ FI_ MI

YIK_ MAM Dİ_ YOR A_ Dİ BÜ_ YÜK OS_ MAN PA_ SA

Pİ_ LEV_ NE_ DEN ÇIK_ MAM Dİ_ YOR

(Yönetken, 1983)

"Gazi Osman Paşa Türküsü"

Tuna Nehri akmam diyor
Etrafımı yıkmam diyor
Şanı büyük Osman Paşa
Pilevne'den çıkmam diyor
Olur mu böyle olur mu
Evlât babayı vurur mu
Sizi millet hainleri
Bu dünya size kalır mı
Kılıcımı vurdum taşa
Taş yarıldı baştan başa
Nanı büyük Osman Paşa
Askerinle binler yaşa

— ۱۲۲ —

الهدیه بپائلا (قرم اسامبل نازاری)
N 19. Елькеме багдама.

Kissem kolshak
Akshamat Bayev,
Anadolularda birinci ve
Musiki izahatlarında
1st., 1928.

صیدوندا ایندیروپار
جان سزایفه چندر دایر
قانی کیمده مغان پاشا
بری شیددی اولدورور
قله من طوبی آتیلیر
موسوقی اسلامه تایدی
مغان پشانک اندن
پیش اون طوبی ردن آتیلیر

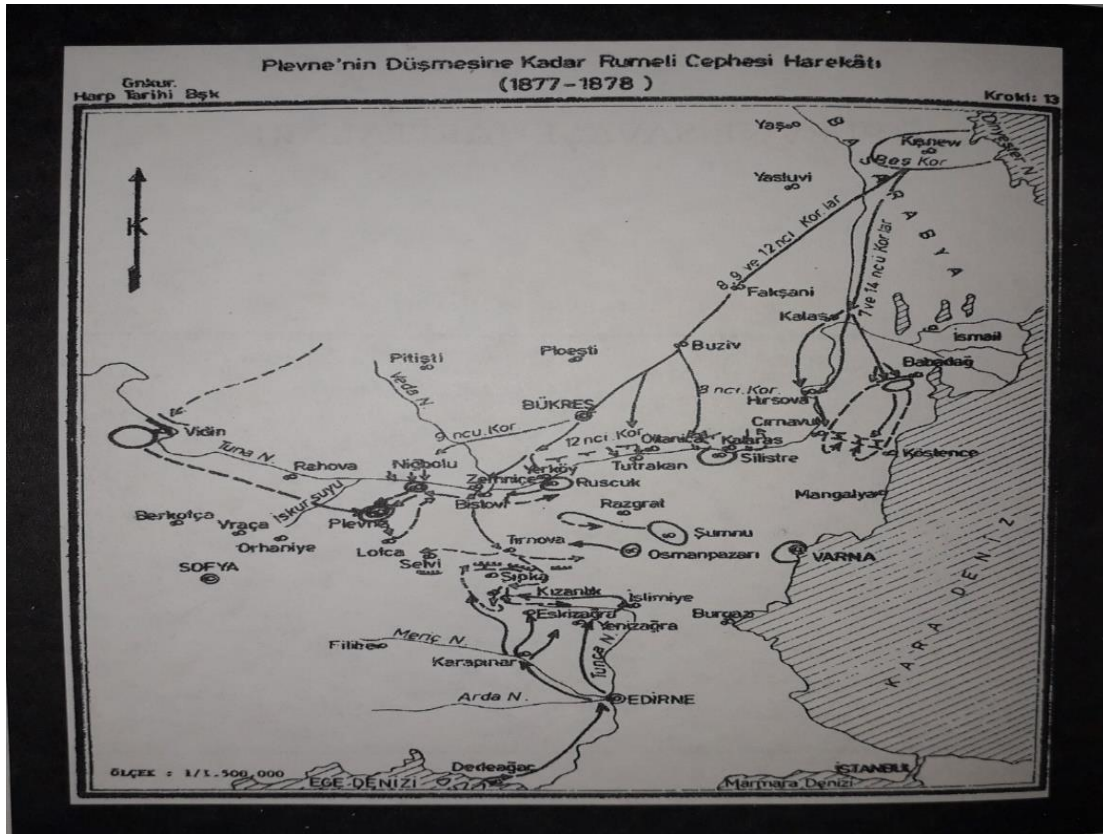
— ۱۲۳ —

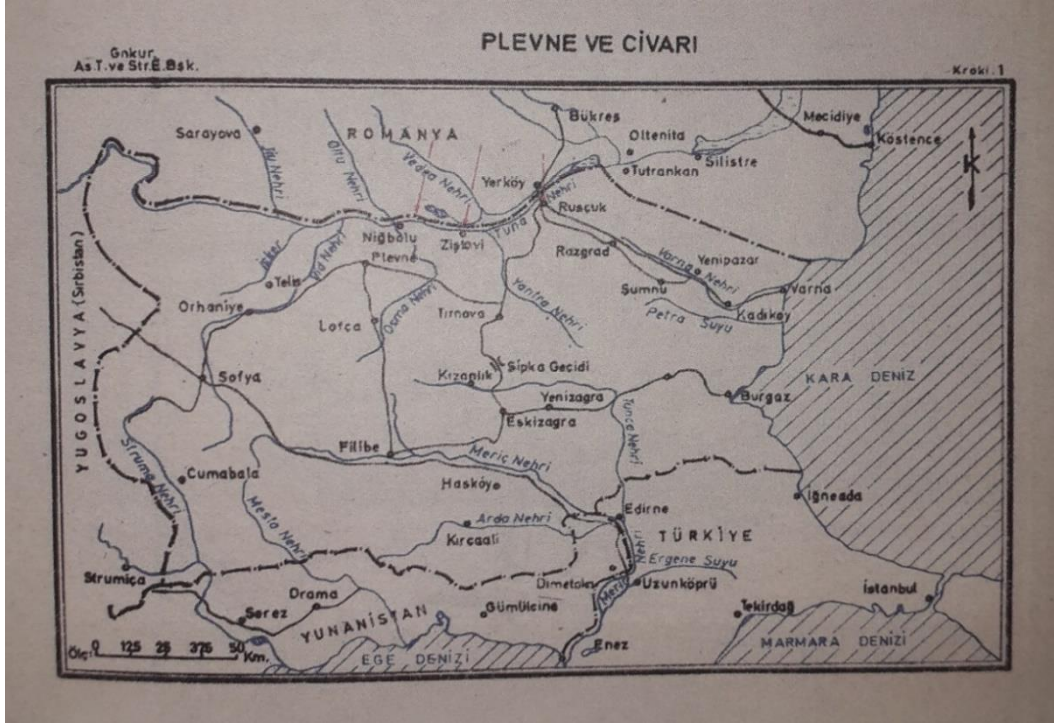
صدا اسفاله لری، ۱۲ درجه مل معاندنام ایله آکلاشامازلر. [۱] شوحده ،
تورکستانک ، شمارا ، طانکتند کی مرکز لرته خاص فلاسوق بیته لری ده
اوردا خلیفاندن آیریق باشلیجه بر این اولیور . مبدأ ومنشأ آراسیجیلر ،
حقیق خلیفاندن شارج هیچ بر مارمهدن فایدا کورمزولر .
قریم ترک لری رجمار عاقباتی :
تورانی قوملردن آیکسکک ، اینی عیارلاره قریلیرک خلق شارقیلی
ایسه ، آیریجه ، عرب نوکری [عثمانی] موسیقیلرینک تأیری آلتند
قانس اولفاده مشهوردرلر .
ایشته قرینه جاندا ایکی مثال :

مغان پاشا نوکوس (قرم ساسمل نازاری)
N 4. Очан Паша

[۱] « شور » جمهوری الهادی ملترینک آل موسیقیسی :
Bulletin d'information, No. 6, 1928, Moscow.

Plevne Savaşı Haritaları

Plevne Türkülerinin Söylendiği Coğrafyanın Haritası

